

Examen in de onderbouw

Geef historisch besef een betere plek in het programma

Hoe is het gesteld met het historisch besef van Nederlanders? Bar slecht, stelt Tim Huijgen vast. Op school kunnen we dat veranderen, maar dan is er wel een radicale hervorming nodig van het geschiedenisprogramma.

Tim Huijgen is vakdidacticus geschiedenis, onderzoeker bij de Lerarenopleiding van de Rijksuniversiteit Groningen en docent geschiedenis op het Stadslyceum te Groningen.

Eline, een slimme, drukke en leuke leerling, zat een paar jaar geleden in mijn atheneum 5-klas. Ik kon het goed met haar vinden. Alleen vond zij het schoolvak geschiedenis saai en nutteloos. Ik citeer haar antwoord toen ik vroeg hoe een les was geweest: 'Kom ik hiervoor uit mijn bed?' Tja, dan ben je vakdidacticus geschiedenis met toch al wat jaartjes in de loopgraven. Wat deed ik verkeerd? Mijn lessen zaten toch vol activerende werkvormen? Bovendien probeerde ik zo veel mogelijk in dialoog met de leerlingen te blijven door ze uit te dagen en te prikkelen met vragen. Met deze klas ging ik op werkweek naar Praag. Een onderdeel was een excursie naar voormalig concentratiekamp Terezín (Theresienstadt). Bij het ontbijt in het hostel vroeg ik Eline of de geplande excursie haar interessant leek. 'Tim, ik ga liever shoppen in de Parizská Trida.'¹ Ik at nog maar eens een smerig stukje witbrood en hoopte eigenlijk dat ik erin zou stikken. Aangekomen in het kamp werden wij verdeeld in twee groepen

met twee verschillende gidsen. Eline zat in mijn groep. Onze gids vertelde persoonlijke verhalen over wat zich in het kamp allemaal had afgespeeld. Eline was stil en luisterde aandachtig. Ik nam wat afstand van het groepje leerlingen voor het maken van een foto en tot mijn verbazing zag ik Eline snel een traan van haar gezicht vegen. Die traan is voor mij historisch besef.

VOC-mentaliteit

Onze minister-president Mark Rutte studeerde ooit geschiedenis. Hij heeft vast opgelet bij de lessen geschiedenis op het Maerlant-Lyceum. Toch zei hij dat zijn vrienden op de Nederlandse Antillen de huidige vorm van het sinterklaasfeest prima vonden 'omdat zij hun gezicht niet hoeven te schminken'. Als hij zelf Zwarte Piet moet spelen, is hij dagen bezig. Nog een historicus en minister-president die er wat van kon: 'We moeten weer terug naar de VOC-mentaliteit.' Was getekend, Jan Peter Balkenende. Recentelijk haalde ook Kamerlid Fleur Agema van de PVV het nieuws door smakeloos een foto van een oorlogsmonument te veranderen.²

Ook recente krantenkoppen geven geen vrolijk beeld over het historische besef van Nederlanders. WOEDE OM DRINKENDE NEDERLANDER IN INDIASE TEMPEL. NEDERLANDER KRIJGT DRIE MAANDEN CEL VOOR HEILIGSCHENNIS MYANMAR. En: SCHADE VAN FEYENOORD-HOOLIGANS IN ROME BIJNA ACHT MIJJOEN. Incidenten? Misschien, maar doen wij in het geschiedenisonderwijs genoeg aan het bijbrengen van historisch besef van jongeren? Of noemen wij het historisch besef, maar verstaan wij daar wat anders onder?

Historisch besef lijkt een belangrijke rol te spelen binnen het eindexamenprogramma havo en vwo. Bij het onderdeel 'interpretatie' wordt bijvoorbeeld verwacht dat leerlingen rekening houden met verschillende factoren die de standplaatsgebondenheid van mensen of een groep bepalen. Verder wordt bij het onderdeel 'betekenis voor het heden' van leerlingen verwacht dat ze uitleggen dat de wijze waarop mensen betekenis geven aan het verleden en oordelen over het verleden door de tijd heen verandert en per groep en individu kan verschillen.

¹ De 'PC Hooftstraat' van Praag.

² <https://tinyurl.com/k9mipsmy>.

Een vrouw speelt patience (of ze leest de kaarten) in het ghetto van Theresienstadt. Tekening van Bedrich Fritta, een Tsjechische cartoonist die er gevangen zat tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Trucjes

Daar zit ook niet het probleem. Het probleem zit in de centrale schriftelijke examens. Bovenstaande vaardigheden worden namelijk helemaal niet getoetst tijdens deze examens. In de havo- en vwo-examens gaat het voornamelijk om historische kennis en de vaardigheid bronnen te interpreteren. Stel jezelf maar eens de vraag: zou je een leerling met twee weken fulltime lesgeven een voldoende kunnen laten halen op het examen? Ik denk het wel. Reproductie en trucjes met kenmerkende aspecten. Is dat het examen, de meesterproef, dat wij onze leerlingen willen afnemen? Sturen wij ze op deze manier de wereld in? Het examen is echter leidend. Bij veel functioneringsgesprekken komen als eerste de Wolf-rapportages op tafel. *Teaching to the test* is het gevolg. Volop wordt ingezet op het reproduceren van historische kennis, trucjes om chronologievragen te beantwoorden en af en toe wordt met bronnen geoefend. Wie neemt het ze kwalijk? Ik doe het zelf ook. Verandering kan dus het beste beginnen met het wijzigen van het centraal schriftelijk eindexamen.

Elines traan

Mijn oplossing is het aanleren van historische vaardigheden en historische kennis bij leerlingen in de havo- en vwo-onderbouw. Wat vinden wij, als beroepsgroep, belangrijk dat leerlingen kennen en kunnen aan het einde van de derde klas? Met al onze ervaring moeten wij hier toch uitkomen? Geef ze in ieder geval een referentiekader om zich te kunnen oriënteren in de tijd en zorg dat ze de historische vaardigheden beheersen. Toets dit aan het einde van de derde klas op landelijk niveau.

In de bovenbouw hebben scholen de vrijheid zelf een curriculum samen te stellen. De

kwaliteitsborging wordt gedaan door audits. Dit zijn voornamelijk collega-docenten van andere scholen die optreden als *critical friend*, eventueel ondersteund door de Lerarenopleidingen en de Onderwijsinspectie. In het laatste jaar van de bovenbouw volgt een eindexamen. De helft van dit cijfer komt tot stand door middel van historisch onderzoek waarvoor leerlingen zelf een onderzoeksvraag moeten bedenken. Het eindproduct wordt beoordeeld binnen de school. De andere helft van het cijfer wordt gevormd door een korter historisch betoog dat leerlingen moeten schrijven op basis van een aantal gegeven bronnen in een sessie van een aantal uur. Dit laatste onderdeel betreft een landelijk centraal examen dat wordt nagekeken door getrainde en onafhankelijke beoordelaars.

Op deze manier heb je alle tijd om eigen accenten te leggen als school en sectie. Wil je bezig met de geschiedenis van Zuid-Afrika? Of met China? Met *fake news*? Op excursie? Of wil je misschien meer projectmatig werken in samenwerking met andere vakken? Alles is mogelijk. Lerarenopleiding en andere onderwijsorganisaties kunnen ondersteuning bieden bij de invulling van het curriculum. Maak gebruik van de passie van docenten en je ziet dat in het curriculum vanzelf veel aandacht komt voor historisch besef. Had ik Eline eerder kunnen overtuigen van het nut van geschiedenis met bovenstaande curriculum? Ik denk het wel. Historisch besef zou voorop moeten staan. Alleen dan wel historisch besef in de vorm van de traan van Eline. Niet in de vorm van het huidige eindexamen. Docenten en overheid: wat willen we met het geschiedenis-onderwijs en wat gaan we doen? ■

Over het sinterklaasfeest worden discussies gevoerd die soms blijken geven van weinig historisch besef.
Foto: Erik Bro.

De Fontana della Barcaccia werd in 2015 ernstig beschadigd door hooligans van Feyenoord. Er werden onder meer flessen en een vuurwerkbom tegenaan gegooid.

Dit artikel is een aangepaste versie van een eerder verschenen artikel op de website van Didactief (zie tiny.cc/K4HBTH). Wat vindt u van dit voorstel? Discussieer mee op www.vgnkleio.nl.